

K otázkám práce s rodinou se zapojením dětí – dilema mezi právem na ochranu a právem na participaci

Robin Brzobohatý

Sociální práce a blaho dítěte

- Sociální práce s rodinou = synonymum pro zajištění blaha dětí v situaci rozpadu rodiny
- nutné zohlednit některé komplikovanější a rizikovější aspekty provázející konflikty v rodinách = ochrana dítěte

Koncept ochrany dětí

- Hodnota ochrany má obrovskou sílu a je nejčastějším argumentem proti zapojování dětí do rozhodovacích procesů, jež se jich týkají.
- V jaké chvíli začne právo na participaci bránit či fungovat proti blahu dětí?

Koncept ochrany dětí

- veskrze moderní koncept, resp. ideál
- jedna z forem společenské praxe
- původ ve změnách způsobu života s nástupem modernity
- iniciačním obdobím vzniku diskurzu ochrany dětí roky 1870 - 1914
- ve Velké Británii a USA - vrcholy civilizace a správy státu

„Pacient 0“ SPOD

- 1873, New York, Hell's Kitchen
- Etta Wheeler zachraňuje Mary Ellen Wilson
- Henry Bergh a Elbridge T. Gerry (Society for the Prevention of Cruelty to Animals)
- 1875 Mary soudně odňata z péče na základě zákona proti týrání zvířat
- Konstrukce – dítě = zvířátko

„Pacient 0“ SPOD – právní podklad

- Neexistovala žádná agentura na ochranu dětí (pouze soukromé charity - naprosto selhávaly – „obchod s bílým masem“)
 - ← neexistoval žádný zákon na ochranu dětí
- proto použít zákon na ochranu zvířat

„Pacient 0“ SPOD – legenda

?Stalo se to takto?

„Pacient 0“ SPOD – legenda

– Nikoliv – jde o legendu

X

– i skutečný průběh je pro nás pozoruhodný

„Pacient 0“ SPOD – skutečný průběh

- Henry Bergh dlouho odmítal zapojit svoji organizaci
- Nakonec pověřil Elbridge T. Gerry aby jako soukromá osoba vypracoval návrh pro Ettu Wheeler
- Byl použit ***de homine replegiando***
 - úplně nejstarší soudní příkaz common law pocházející z Habeas corpus
 - slouží k osvobození neprávem zadržených z vazby na kauci
 - Proč byl použit u Marry Ellen?

„Pacient 0“ SPOD – skutečný průběh

- De homine replegiando mělo odejmout Marry Ellen z pěstounské péče
- Účel: aby mohla svědčit před soudem (jinak by byl nutný souhlas pěstounů)

„Pacient 0“ SPOD – skutečný průběh

Marry Ellen Wilson bezprostředně po jejím odejmutí z domácnosti

Koncept ochrany dětí

- Konstitutivním prvem v diskurzu současné ochrany dětí je přesvědčení, že sociální intervence může chránit děti před vyhnutelným poškozením či dokonce smrtí.
- V úvahách o ochraně dětí v mediaci je vždy přítomna myšlenka či představa smrti a utrpení těchto dětí.

Koncept ochrany dětí

- součástí ochrany dětí - zajistit ochranu těm dětem, na jejichž zneužívání či týrání by se jinak nepřišlo
- umístění dětí do dětských útulků - začaly samy popisovat, co se jim doma děje
- svědectví, resp. zjišťování názoru dítěte

Koncept ochrany dětí

- 1895 - přesun důrazu k posilování kompetencí rodičů jako prostředku snížení ohrožení dítěte
- princip morální reformace vztahu mezi rodiči a dětmi
- modus operandi ochrany dětí nadále není vyšetřování a veřejný trest, nýbrž kontrola a náprava v soukromí rodiny

CIP/CIMC jako ortodoxie ochrany dětí

- klinickým cílem zapojování dětí = adaptace na rodinné trauma
- dva prvky zajišťující dětské zvládnutí rodičovského konfliktu:
 - a. v psychologické rovině naladění rodiče, což je základ pro pocit bezpečí dítěte
 - b. v behaviorální rovině citlivost odezvy rodiče, jež se projevuje schopností reagovat na potřeby a zkušenost dítěte
- chránit děti před břemenem rozhodování
- vytvářet podpůrnou zpětnou vazbu pro rodiče → zvýšit svou citlivost vůči projevům a prožívání dítěte

Ochrana dětí – symbolická událost

- vyvolává významné kulturní ozvěny, projevuje se silnými postoji a bohatou symbolikou (smrt, špína a zápach)
- ortodoxie ochrany dětí - děti lze efektivně chránit pouze za předpokladu, že jsme si vědomi jejich klíčové a neodmyslitelné úlohy komunikátorů, kteří sdělují – verbálně i neverbálně – zásadní indicie pro vyhodnocení míry jejich ohrožení

Participace dětí pohledem psychologie

- Vnímání a hodnocení interparentálního konfliktu dětmi a pochopení jeho významu je jedním z nejvýznamnějších faktorů pro vysvětlení dopadu tohoto konfliktu na děti (Grych & Fincham, 1990).
- Přehlížení percepce konfliktu rodičů dítětem vede k ignorování dynamiky konkrétní situace a k zjednodušujícímu dichotomickému uvažování, ve kterém může být pohled dítěte zpochybněn a označen až jako projev mentální choroby (Blank & Ney, 2006).
- Přímé zapojení dítěte přináší takový pozitivní efekt na dítě (i na rodinný systém), který se nedosahuje žádným jiným (expertním) způsobem (McIntosh, 2008).

Participace dětí – námitky a výzkumy

- Děti mají být chráněny před negativním dopadem konfliktu rodičů...

Děti oceňují, že jsou na své názory dotazovány (Gollop, Smith, & Taylor, 2000)

Jejich zapojení přímo způsobuje, že se „cítí respektovány, oceňované a zapojené“ (Hale, 2006).
- Stejně se nic nedozvím...

Zvýšený pocit kontroly pocíťovaný dětmi, kterým je umožněno účastnit se rozhodovacích procesů (týkajících se jejich rodiny), je silně spojen s psychickým a fyzickým stavem dětí (Kelly, 2001).
- Děti o tohle nemají zájem, samo by s tím žádné nepřišlo...

Děti zdůraznily důležitost „mít slovo“, spíše než mít moc dělat nějaká rozhodnutí sami (Morrow, 1998).

Participace dětí: zapojení nebo zatahování?

Nezbytné striktně **odlišovat:**

zatahování do konfliktu:

vědomé či nevědomé zapojení se
dítěte do konfliktu s cílem obnovit
emoční jistotu a snížit tak pocit
ohrožení pramenícího
z rodičovského konfliktu

zapojení dítěte:

naopak umožňuje dítěti vyjádřit se,
zároveň mu dává bezpečí a nenutí ho
činit rozhodnutí
vede k posílení pocitu vlastní
účinnosti, což je naopak **protektivní**
faktor
(Lacinová, I., Michalčáková, R., Bouša, O.
2012.)

Soulad s článkem 12 Úmluvy o právech dítěte

- Obecný komentář č. 12 Výboru pro práva dítěte
 - *všechny zákony týkající se odloučení a rozvodu [musí] obsahovat právo dítěte být vyslechnuto rozhodujícími osobami a v mediačních řízeních*
 - obecný princip mediace (týká se pouze stran sporu) nelze jako normu aplikovat tam, kde se mediace zabývá jinou osobou (v rodinné mediaci dítětem), protože výsledek mediace zasahuje stejně rodiče jako děti

Soulad s článkem 3 Úmluvy o právech dítěte

Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.

- *„termín „soudy“ zahrnuje veškerá soudní řízení, ve všech instancích – vedená profesionálními nebo laickými soudci – a veškeré procesy týkající se dětí, bez omezení. Zahrnuje i smírčí, mediační a arbitrážní řízení. (Všeobecný komentář č. 14)*

Nejlepší zájem dítěte jako procesní pravidlo

- *Povinnost vysvětlit, jak bylo toto právo při rozhodování respektováno, tedy co bylo v daném případě konkrétně posouzeno jako nejlepší zájem dítěte, na jakých kritériích je rozhodnutí založeno. (Všeobecný komentář č. 14)*
- *Povinnost vytvořit procesní záruky participace dítěte*
 - zásadním předpokladem pro porozumění zájmu dětí je komunikace s nimi

Zapojení dětí do mediace

- stát má povinnost zajistit dětem jejich samozřejmou účast na rodinné mediaci
- mediátoři mají povinnost použít takový postup, který dětem jejich účast umožní
- součástí procesu rodinné mediace musí být vyhodnocení nejlepšího zájmu dítěte
 - jasný popis procedury
 - popis kritérií, na jejichž základě byla vyhodnocena shoda navrhaného řešení s nejlepším zájmem dítěte

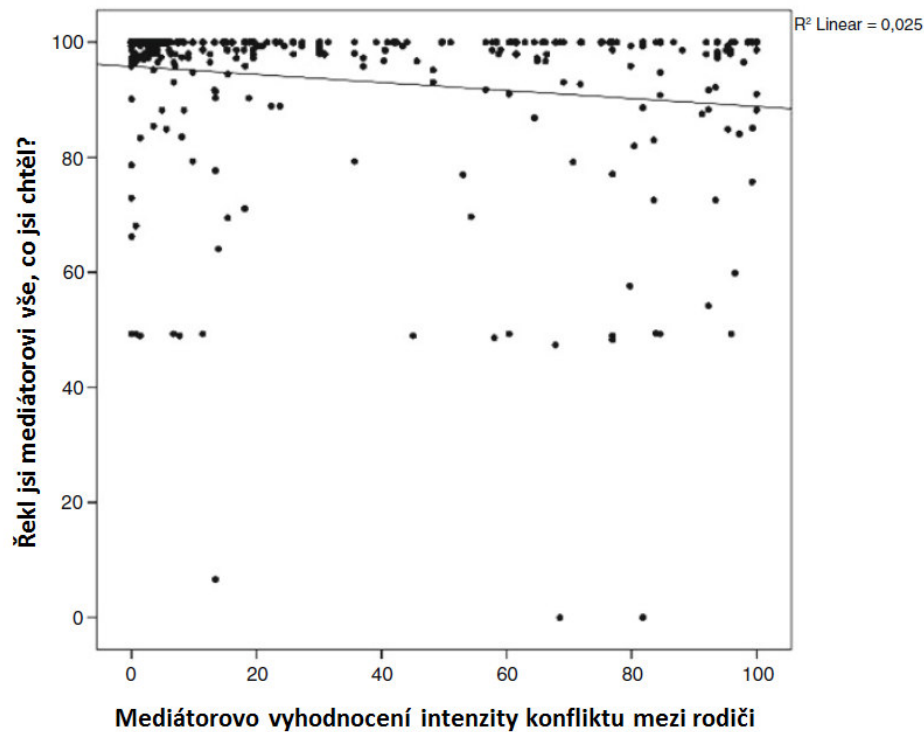
Ochrana skrze zapojení – evropský rozměr

- skandinávský model “Dítě v mediaci” (Barn i mekling - BIM)
- součástí je tzv. dětský rozhovor, který provádí mediátor. Jeho účel je trojí:
 - a. pomoci dítěti porozumět, co se děje v procesu proměny jeho rodiny
 - b. preventivně předcházet případným potížím - dítě dostává příležitost vyjádřit své vlastní pocity a názory v souvislosti rozchodem/rozvodem rodičů
 - c. poskytnout dítěti možnost naplnit jeho demokratické právo na participaci dle článku 12

Výzkum zapojení dětí - BIM

- n = 250 mediací
- pouze ve třech případech děti nechtěly rodičům poslat žádnou zprávu
- děti měly v naprosto drtivé většině případů dojem, že mohly říci vše, co potřebovaly říci
 - škála 0 – 100%
 - 50 % dětí 100% spokojenost
 - 70% dětí hodnotilo mezi 70% a 100% spokojeností
 - mediátor rozuměl tomu, co mu děti chtějí říct – Ø hodnocení 92%
 - zda se dětem líbilo s mediátorem hovořit - Ø hodnocení 86%
 - zda by se děti a dospívající obecně měly účastnit mediací - Ø hodnocení 88% „rozhodně ano“ (x 64%)

Výzkum zapojení dětí - BIM

- intenzita konfliktu mezi rodiči ovlivňovala zkušenost dětí s tím, zda měly možnost říct vše, co potřebovaly, pouze zcela minimálně
- v případech, kde byla mediátory identifikována nejvyšší úroveň konfliktu mezi rodiči, děti vyjadřovaly dokonce větší spokojenost se svým zapojením do mediací (83%), než v těch mediacích, kde byla úroveň konfliktu mezi rodiči identifikována jako nejnižší (75%)

Závěr a nové otázky

- Děti z rodin s vysokou intenzitou konfliktu potřebují a oceňují účast na mediaci více než jiné děti x jsou mediátory předem odmítány s odvoláním na ochranu dětí
- Nová topologie rodinné mediace – striktně protektivní opáření
- Má být RM nadále chápána jako součást občanskoprávního prostoru?
- Existuje vhodnější prostor pro RM ve veřejnoprávním prostoru?
- Vyžaduje RM odlišný přístup k obecným principům mediace i k nástrojům a povinnostem mediátora nebo designu mediačního procesu?
- Nakolik lze nadále RM definovat principy mediace formulovanými před více než sedmdesáti lety pro podmínky především pracovněprávních a komunitních sporů?

Děkuji za pozornost!

Struktura práv

Nárok (claim) – **Povinnost** (duty)

- Nárok vždy definován závazkem nositele povinnosti
- Nikoliv jednáním, schopnostmi nebo kapacitami nositele nároku

Svoboda (liberty) – **Nepovinnost** (no duty)

- Svoboda definována jednáním jejího nositele
- Svoboda definována absencí nároku i povinnosti